

IPOSTAZE ALE TEMATIZĂRII PRIN FORME VERBALE NEPERSONALE

Aspects of Thematizing by Means of Non-finite Verbal Forms

Lector univ. dr. Alina-Paula NEMȚUȚ
Universitatea din Oradea

Abstract: Thematization or topicalization implies certain grammatical mechanisms by which some constituents of the utterance (especially nominals, but not only) are placed in a thematic position (a frontal, preverbal one), closer to the first place. The most frequent patterns of thematization with nonfinite verbal forms in Romanian include the Supine and the Participle, but also the Infinitive. The Gerund itself is very rarely implied in such constructions (only the nominals of the syntactical phrase whose head it is). In the present paper we intend to detail some aspects related to thematization by means of the verbal forms mentioned, describing their specificity and illustrating them with examples taken from literary texts.

Keywords: Thematization, topicalization, grammatical mechanisms, thematic position

1. Una dintre funcțiile ordinii constituenților este de a semnaliza *structura informațională a unui enunț*, i.e. felul în care un mesaj se organizează în unități de informație. Organizarea acestuia reflectă împărțirea în *informația dată (temă sau topic)*, ceea ce este cunoscut de către vorbitor, și *informația nouă (comentariul sau rema)*. Pentru a scoate în evidență o secvență de enunț, vorbitorul o poate plasa în poziție frontală prin *avansare*. Evidențierea prin *avansare* se numește *topicalizare (sau tematizare)*.¹

Tematizarea implică anumite mecanisme gramaticale, în special sintactice, dar nu numai. Se disting două tipuri de tematizare în limba română: una *forte (structurală, deliberată, nonambiguă, actualizată, fiind impusă de locutor în procesul de codificare, pentru a fi preluată ca atare în decodificare)* și alta *slabă (ambiguă și virtuală: destinatarul poate repertoria informațiile, simultan sau alternativ, sub oricare dintre „rubricile” oferite de elementele cu potențial tematic)*.²

Tematizarea forte este marcată prin: *mărci intonaționale, mărci sintactice* (de constituent, cu ajutorul tematizatorului *de*, și de propoziție, cu ajutorul conjuncției fals condiționale *dacă*) și *mărci lexico-sintactice* (prepoziții și locuțiuni prepoziționale specializate pentru circumstanțialul

¹ Carl Bache, Niels Davidsen-Nielsen, *Mastering English Grammar*, p. 114 sq. Pentru limba română, vezi și definiția din *Dicționar de științe ale limbii*, p. 529 sq.

² *Gramatica limbii române. Enunțul*, p. 872.

de relație și îmbinări lexicale libere cu sens apropiat). Tematizarea slabă este ilustrată prin topică, dar și intonațional.³

2. Situațiile în care **infinitivul** se tematizează sunt mai puțin frecvente în limba română, însă nu de neglijat. Ele se regăsesc adesea în poezie, lucru explicabil prin valorile expresive pe care le dobândește. Pot astfel apărea în poziție inițială infinitive fără sens circumstanțial:

- subiect:

De-a fi-nflorit numai cu focuri sfinte/ Și de-a rodi metale doar, pătruns/ De grelele porunci și-nvățămintele,/ Poate că, Doamne, mi-este de ajuns. (Arghezi, 1998: 19)

- predicativ suplimentar:

Îți arăt cu jurământ/ Că a nu sta la cuvânt/ Și-a-ți strica parola-ndată/ Nu te credeam niciodată. (Văcărescu, 1998: 54). *O astfel de moarte-i iadul. Alte lacrimi, alt amar/ Mai crud nici e cu puțință.// Și acele gânduri mai nici a muri nu-l lasă.* (Eminescu, 1999: 69)

- complement secundar:

Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat, și a vorbi de la dânsa am învățat. (Creangă, 2009: 45)

- complement direct⁴, inclusiv construcție infinitivală relativă cu această funcție sintactică:

Dar de-i umbra ei aceea – atunci Ea un înger este,/ Însă aripile-i albe lumea-a le vedea nu poate. Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot/ Ca întreg Aliotmanul să se mpiedice de-un ciot? Focul meu a-l stinge nu pot cu toate/ Apele mării. (Eminescu, 1999: 66, 166, 223). *Ce mânca văd eu bine că ai, despre asta nu e vorbă, fătul meu [...].* (Creangă, 2009: 172)

- complement prepozițional:

³ Ibidem, p. 872 sqq.

⁴ Construcția infinitivului cu verbul modal a putea necesită oarecare nuanțări. Exprimând modalitatea aletică, i.e. (im)posibilitatea realizării acțiunii, el nu se utilizează singur, ci urmat de un conjunctiv sau un infinitiv (forme verbale aflate într-un raport de variație liberă). Infinitivul este de cele mai multe ori postpus, utilizat fără morfemul a. Poate fi însă și antepus, întreaga structură având caracter emfatic. În acest caz, infinitivul își poate atașa clitice pronominale. Majoritatea lingviștilor au propus interpretarea grupării a avea + infinitiv ca predicat verbal complex datorită coeziunii acestora. Se avansează astfel o reanaliză datorită faptului că are, la nivelul „de suprafață”, caracteristicile unui grup cu trăsături amalgamate. Vezi Gabriela Pană Dindelegan, Sintaxă și semantică. Clase de cuvinte și forme gramaticale cu dublă natură, p. 126. În Gramatica limbii române. Enunțul, p. 385, interpretarea grupării a putea + infinitiv pare oscilantă, între predicat complex (când cliticele pronominale sunt avansate înaintea întregului grup) și complement direct.

Dar greșasc, căci n-au știință/ Că cu pohtă și voință/ A răbda este dator [...]. (Văcărescu, 1998: 56). *Hrănit cu piatră și-adăpat cu vânt,/ De-a fi-n vecii o streajă mă-nspăimânt.* (Arghezi, 1998: 97)

Subiectul infinitival ocupă, de obicei, prima poziție în enunț, mai ales în corelație cu un nume predicativ realizat identic (tipar recurent în literatura aforistică):

Când un gând te năpădește cu putere și violență, el izvorăște din substanța existenței tale; a-l dovedi, a-l impresura în argumente înseamnă a-l slăbi și a te îndoii de tine. (Cioran, 1998: 118). *A ști e a stăpâni: a crede e a aspira la ceva mai mult.* (Iorga: 277).

O întrebuițare specială a infinitivului subiectiv este în așa-numita *anaforă cumulativă* (*rezumativă, globalizantă*)⁵, acesta fiind reluat printr-un substitut anaforic neutru (pronume demonstrativ – *acesta, aceasta, (toate) acestea*). Pronumele reiterează mai mulți referenți diferiți, chiar și atunci când, în coordonare, apare același infinitiv (dar având complemente directe distincte, a se vedea ultimul exemplu):

A te sui, în adevăr, deasupra nourilor și a nu te alege, mai la urmă, decât cu un zâmbet de milă din partea capetelor rotunde [...] a te entuziasma înaintea unei flori răsărite pe margini de prăpăstii, a rămânea petrificat sub farmecul melodiilor văzduhului și a codrilor frământați de vânturi; a plânge cu roua care murmură – toate acestea sunt, desigur, lucruri de mare preț. (Hogaș, 1998: 54). *A înțelege oamenii, apoi a înțelege lucrurile, pe urmă a înțelege ideile, aceasta e, de sus în jos, scara înțelegerii.* (Iorga: 123)

Complementul direct infinitival este, în general, postpus regentului tranzitiv (verb sau interjecție). Acesta se poate însă tematiza atunci când face parte din același tip de anaforă menționată mai sus (se reia printr-un substantiv la numărul singular):

A repeta în gând un întreg capitol de gramatică înaintea lunii pline, care plutea visătoare în adâncimile albastre ale spațiului; a atârna câte un punct de exclamație de fiecare stea tremurătoare, a-ți lărgi, ca o pasăre de noapte, pupilele, spre a vâri prin ele întregul univers în suflet și a nu te alege, mai la urmă, decât cu ce se alege o bufniță – iată, desigur, starea cea mai de plâns, în care se poate afla cineva. (Hogaș, 1998: 40). *A rămâne singur cu întreaga iubire, cu povara infinitului erotic – iată sensul spiritual al nefericirii în dragoste [...].* (Cioran, 1998: 34)

⁵ Gramatica limbii române. Enunțul, p. 658 sq.

Dacă infinitivul (ilustrat mai sus ca subiect sau complement direct) ar ocupa o poziție postverbală, și-ar schimba și rolul: ar deveni un infinitiv apozitiv.

O structură aparte este cea în care infinitivul apare după verbul *a avea*, interpretarea lui putând fi una dublă, în funcție de semantismul regentului (verb modal sau verb cu citire posesivă). Dacă înaintea modalului există un nominal (tematizat), acesta poate ambiguiza relațiile sintactice: *E ușor a scrie versuri/ Când nimic nu ai a spune*. (Eminescu, 1999: 252). Nominalul este considerat fie complinire a verbului *a avea* cu sens posesiv (complement direct avansat/ tematizat peste un nod predicativ) și atunci infinitivul devine un atribut sau un circumstanțial final (*nimic pe care să-l spui/ nimic spre a spune*), fie complinire a infinitivului (complement direct avansat peste două noduri verbale) și atunci forma nepersonală este parte a unui predicat complex (*nu ai a spune = nu poți spune*, operator (verb) modal ce poartă morfemele predicativității + verb la infinitiv, suportul semantic al grupării).

Tipic pentru realizarea tematizării este circumstanțialul de relație, dar infinitivul este rar întâlnit (se găsește mai degrabă în literatura veche ori în basmele populare):

[...] iară **a o cheltui** nu o cheltuiră amândoi într-un chip. Ghica-vodă s-au spus de unde este de locul lui, iar **a cunoaște** pe vezirul nu-l cunoștea.⁶

A zice ei că nu suntem greșiți, nu putea să zică.⁷

– Bună vreme, fată de-mpărat!

– Mulțumesc, d-tale, Călin Nebune. De numele d-tale am auzit, dar **a vedea** nu te-am văzut. (Basmе populare românești, 1997: 167)⁸

Acest tip de construcție aparține *tematizării forte*, tema instituită fiind o parte de propoziție, topicalizându-se predicatul verbal (cu sau fără determinanți). Spre deosebire de supin, forma nepersonală cea mai utilizată într-un asemenea tipar, infinitivul tematizat nu are o marcă sintactică de tematizare (apare fără un tematizator, doar cu morfemul specific *a*). Cele două sunt însă sinonime. Comparând dialectul dacoromân cu celelalte dialecte românești, s-a semnalat utilizarea unui infinitiv prepozițional în aromână, tautologia fiind des ocurentă: **Ti diznudari nu**

⁶ Exemplul din Varlaam este citat de Finuța Asan, Laura Vasiliu, în Unele aspecte ale sintaxei infinitivului în limba română, p. 110. Se spune despre primul tip de construcție ilustrat că s-a păstrat până în perioada contemporană în subdialectul maramureșean. Vezi Enciclopedia limbii române, p. 488.

⁷ Ion Diaconescu, Infinitivul în limba română, p. 167.

⁸ Exemplul este citat de Gramatica limbii române. Sintaxa, p. 193 și de Mioara Avram, în Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română, p. 226.

*s-diznoadă aestu nodu*⁹. Gr. Brâncuș a ilustrat pentru albaneză o structură similară: **Per të punuar, punoj**¹⁰. În comparație cu româna, limbile romanice marchează tematizarea prin forma verbală de infinitiv, cu sau fără prepoziție: în italiană se întrebuițează ambele construcții cu infinitiv: **Mangiare, mangio poco**.¹¹, **Per vedere, no ho visto**.¹²; în retoromană, spaniolă și portugheză se folosește infinitivul neprepozițional: ret. **Teméi, me temi.**, sp. **Él, saber, no lo sabe.**, port. **Eu cantar cantava bem.**; în franceză găsim infinitivul prepozițional: **Pour me soigner, elle m'a soigné**.¹³

3. Gerunziul nu este propriu-zis implicat în mecanismele tematizării, ci doar unele componente ale grupului gerunzial, lucru ce poate ambigua interpretarea semantico-sintactică a formei verbale. Două sunt pozițiile sintactice angrenate în tematizare: subiectul și complementul direct, ambele cerute de aceeași clasă de regenți (verbe de percepție), însă cu regim distinct (impersonal intransitiv vs. personal tranzitiv). Gerunziul, indiferent de funcția ocupată, apare întotdeauna în postpunere, neizolat grafic, nepasivizat și nepasivizabil, putând avea un subiect exprimat, plasat de obicei după el:

*Iar mai spre-amiazi, din depărtări/ Văzutu-s-a **crescând** în zări/ Rădvan cu mire, cu nănași,/ Cu socri mari și cu nuntași [...].* (Coșbuc, 1972: 10). *Iar prin coloane pare să vezi **trecând** o minune.* (Eminescu, 1999: 95, 217).

Atunci când subiectul gerunziului este tematizat, relațiile sintactice din grupul gerunzial se pot schimba în funcție de poziția subiectului. Dacă acesta este ocurent între verbul de percepție și gerunziu (salt peste un nod verbal), cel din urmă permite lectura atributivă:

*Mergeau așa de iute, încât i se părea că pustiul și valurile mării fug, iar ei stau pe loc. Și numai încet se auzea motanul **mieunând** din câte șapte capetele.* (Eminescu, 1981: 25). *Încolo, pe fereastră se zărea/ Aceeași lume **grămădind** obiecte.* (Dimov, 1977: 13). *Când am ieșit pe ușă, am auzit o voce **zicându-le** celorlalți batjocoritor [...].* (Paler, 2009: 41)

Dacă este plasat în poziție inițială (salt peste două noduri verbale), gerunziul este interpretabil fie ca subiect (se conștientizează răsturnarea ordinii cuvintelor din enunț), fie ca circumstanțial de timp (nominalul din capul enunțului este resimțit ca firesc în poziția respectivă):

⁹ Gabriela Pană Dindelegan, Un tipar sintactic de „tematizare forte”: **De văzut**, am văzut destule, p. 12. A se vedea și celelalte două exemple.

¹⁰ O concordanță gramaticală româno-albaneză: modul supin, p. 103.

¹¹ Gabriela Pană Dindelegan, artic. cit., p. 12.

¹² Forme verbale cu funcție circumstanțială de relație în construcții tautologice în limba română, p. 28.

¹³ Ibidem.

Turmele s-aud mugind./ Și flăcăii vin pe luncă/ Hăulind. (Coșbuc, 1972: 3). *Numai o sfărâmatură de plută se zărea în sus învârtindu-se năucă în volbura apelor, care o repezeau la vale.* (Voiculescu, 1972: 45)

Atunci când între verbul de percepție, obligatoriu tranzitiv personal, și gerunziu există un nominal (în acuzativ), gerunziul este considerat predicativ suplimentar (funcție obținută prin reorganizare sintactică dintr-o structură bipropozițională¹⁴):

[...] *când simte apele muindu-i corpul, surâsul ei devine iar nervos și sălbatec ca toată copilăria ei [...].* (Eminescu, 1981: 104). *L-am mai văzut pe Ruletist prăbușindu-se de pe ladă și revolverul descărcându-se cu zgomot apocaliptic.* (Cărtărescu, 2007: 32)

Unele gerunzii circumstanțiale ocurente la început de enunț se pot considera fenomenalizări ale tematizării, marcate intonațional:

- circumstanțial de timp:

↑*Vagabondând*, ↑ *într-un amurg blond* (#)/ *Am dat de-ale cimitirului porți.* (Bacovia, 2009: 158). ↑*ieșind* ↑ *din cameră* (#), *mai ales să nu uităm/ să întoarcem cheia în broască [...].* (Ivănescu, 2003: 238). *Și lăsându-l, starețul s-a dus; și încă nesosind până la chilie* (#) *l-a ajuns un călugăr.* (www.calendar-ortodox.ro). *Și, ↑mergând* ↑ *ea mai departe* (#), *numai iaca ce vede o fântână mălită și părăsită.* (Creangă, 2009: 220)

- circumstanțial de cauză:

Și tresar când ochii, ↑împietrind ↑ *de groază*, (#)/ *I se-ntorc pe dos ca să albească/ Și ↑părând* ↑ *că-s boabe de porumb* (#)/ *Alte păsări vin să-i ciugulească.* (Mălăncioiu, 1973: 50)

- circumstanțial condițional:

Nu te îngriji, mămucă, de feliu; că ↑trăind și nemurind ↑ (#) *ai să vezi cine sunt eu.* (Creangă, 2009: 137). *Numai ↑tăcând și gândindu-te* ↑ *singur la toate*, (#)/ *ajungi să-nțelegi că din tot ce-ai fi vrut prea puține/ rămân lângă tine/ numai ↑văzând* ↑ (#) *cum se-aprind și se sting noaptea toate/ cărările tale greșite – numai ↑lăsând* ↑ (#)/ *să te-nvăluie pulberea lor vei ajunge să știi [...].* (Baconsky, 1990: 225)

¹⁴ Structura conține o principală (incluzând un verbum sentiendi personal tranzitiv: a asculta, a auzi, a imagina, a-și închipui, a simți, a vedea, a zări sau o interjecție predicativă prezentativă: uite, iată) și o subordonată conjuncțională sau relativă. Subiectul celei din urmă poate fi identic referențial sau diferit de al regentei. Transformarea de obținere a predicativului suplimentar vizează avansarea nominalului subiect din propoziția subordonată în complement direct al verbului regent, urmată de contragere. Uneori poate interveni și reflexivizarea regentului verbal. Pentru mai multe explicații, vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa grupului verbal*, p. 108 și *Gramatica limbii române*. Cuvântul, p. 534. Pentru exemplificări ale generării predicativului suplimentar gerunzial, vezi și Alina-Paula Nemțuț, *Modurile nepersonale ale verbului în limba română contemporană*, p. 169.

- circumstanțial concesiv:

Și ↑*nemaitrebuind*↑ (#) să privim,/ ↑*Închizând* ochii↑ (#), am putea vedea. (Blandiana, 1997: 80)

4. Participiul, mai ales cu valoare adjectivală, dar și pasivă, este ocurent în construcții tematizate, fiind, după supin, a doua formă verbală nepersonală ca frecvență. Ca fenomenalizare a tautologiei, participiul este în mod obișnuit repetat în partea rematică a enunțului, dar el poate lipsi:

– *Fii pe pace, moșule, de buni suntem [buni] ca pâinea cea bună, dar de necăjiți suntem [necăjiți] ca niște draci pe care-i botezi în agheasmă. De părăsită, părăsită era ea, căci cucuta, brusturul și urzica moartă creșteau în voie, și cu bună înțelegere domneau peste locul acesta.* (Hogaș, 1998: 59, 108)

Un exemplu de tematizare a participiului găsim și în exemplul următor, acesta fiind un predicativ suplimentar, nominalul regent, împreună cu adjunctul său, fiind avansate peste două noduri predicative:

Ars tot trecutul, arsă casa, murdărit și dizolvat [eu] ca personalitate, iată ce găsisem după patru ore de drum cu automobilul. (Petrescu, 1968: 143)

5. Supinul este cel mai des întrebuințat dintre formele verbale nepersonale în structuri tematizate, specializându-se pentru tiparul de tematizare forte. Marca sintactică specifică este prepoziția *de*, numită *marcă de tematizare* sau *tematizator*¹⁵, introducând un circumstanțial de relație. Construcția cu supin tematizat este una *tautologică*¹⁶, având drept regent o formă verbală – *predicativă sau nepredicativă, exprimată sau subînțeleasă – a aceluiași verb, mai rar a unui (cvasi)sinonim sau a unui substitut generic*¹⁷. Construcția poate avea sau presupune o *continuare adversativă: dar/ însă/ ci/ numai că*. Fiind indiferent față de categoriile de timp și aspect, supinul apare des pentru a topicaliza un eveniment: *Singura constrângere pe care o impune în acest caz este o relație de tipul „dar” și anume propoziția topicalizată trebuie urmată de un comentariu*

¹⁵ Gabriela Pană Dindelegan, artic. cit., p. 8.

¹⁶ Pentru detalierea fenomenului, vezi Al. Graur, Tautologia în limbă, p. 443–448 și Mioara Avram, Pleonasmul și tautologia (I, II), p. 3–6.

¹⁷ Mioara Avram, în *Forme verbale cu funcție circumstanțială de relație în construcții tautologice în limba română*, p. 23, o contrazice pe Gabriela Pană Dindelegan în privința formei regente, i.e. a verbului repetat, exemplificând și modurile nepersonale/ nepredicative: infinitivul, singur ori în construcții infinitivale relative, gerunziul, participiul și chiar supinul.

care începe cu „dar”. Cu alte cuvinte, evenimentul topicalizat presupune o construcție de forma „dacă ... atunci”.¹⁸

Tematizarea prin supin este proprie conversației din registrul popular/ familiar al limbii¹⁹, fiind sinonimă cu infinitivul sau conjunctivul; el poate proveni de la orice tip de verb. În ceea ce privește verbul *a fi*, copulativ, predicativ sau operator pasiv, este necesară repetarea sa printr-o formă trecută, prezentul fiind exclus²⁰: **De fost, a fost la școală. De fost, va fi fost credulă. De fost criticat, a fost de multe ori. *De fost, sunt acasă/ plecat.** Când privește determinanții supinului, părerile sunt împărțite²¹. Acesta poate fi totuși urmat de un complement direct/ o completivă sau de adjuncți (circumstanțiale sau propoziții corespunzătoare). Nu este posibilă apariția cliticelor, iar subiectul supinului poate apărea doar dacă e precedat de către anumite adverbe. În cazul în care determinanții nu apar, recuperarea lor se face firesc în partea rematică a enunțului (i.e. comentariul): **De venit și ei/ alții, tot au venit. De ajutat pe alții în situații critice, îi putem ajuta dacă vrem. De stat prin oraș nopți de-a rândul pe unde nu trebuie, stai adesea.** Supinul este obligatoriu reluat printr-un verb aflat la orice formă personală. Predicatul tematizat poate fi afirmat, negat sau interogat ori poate încorpora orice valoare de diateză. În unele cazuri, el se află la o distanță mai mare, fiind inclus într-o subordonată: **De citit, se pare că nu prea te interesează să citești.**

Construcția tematizată este formată din două părți distincte separate prin pauză și, de cele mai multe ori, prin virgulă (deși lipsa semnelor de punctuație e posibilă, a se vedea exemplele), tematizarea forte fiind una prin izolare. Succesiunea inițială („capul” de enunț) este un supin nearticulat însoțit de prepoziția *de* (sau de alt tematizator, *când despre*), pe când a doua repetă forma verbală nepersonală de obicei printr-una predicativă, la orice timp (sau chiar nepredicativă). Topica celor două secvențe este, de cele mai multe ori, una fixă, dar uneori componentele sunt inversabile: ***Mă face să plâng, de făcut.** Într-un context de tipul următor, supinul tematizat este postpus predicăției și nu este izolat prin virgulă:

¹⁸ Maria Manoliu-Manea, Gramatică, pragmasemantică și discurs, p. 108.

¹⁹ Pentru stadiul vechi de limbă se spune că supinul a fost atestat cu funcție circumstanțială de relație în textele vremii o singură dată, în Cântece câmpenești cu glasuri românești: **Die oमित** (= de oमित) nu-i vernică. Vezi Enciclopedia limbii române, p. 489.

²⁰ Maria Manoliu-Manea, op. cit., p. 110.

²¹ Gabriela Pană Dindelegan susține absența lor, pe când Mioara Avram discută posibilitatea apariției acestora.

Îndată și feciorul de boier își scoase cuțitașul, își tăie nasul, și începu a ronțai și el, crezând că asta trebuie să fie ceva. Nu-i veni lui să creadă că o asemenea faptă n-o să însemneze vreo izbândă la norocul pe care nădăjduia să puie mâna.

Îl dureau de durut; dară răbda în piele ca un drac, până o vedea cum o s-o scoată la cale. (Ispirescu, 2006: 89 sq.)

Marcarea pauzei prin semnul întrebării confirmă o ipoteză explicativă cu privire la **originea acestui circumstanțial de relație într-o interogație. Interpretarea interogativ-dubitativă** este considerată adecvată îndeosebi pentru conjunctivul predicat al unei propoziții circumstanțiale de relație (s.n.)²², fiind, prin urmare, valabilă și pentru supin:

Copilul crescui și se făcu mare. Când era d-un an, parcă era de cinci; iară când fu de cinci, parcă era de cincisprezece, și de ce creștea, d-ai se făcea mai frumos și mai drăgălaș. Darămite de învățat? Învăța ca nealții pe lumea asta albă. N-apuca să auză de la dascăl ceva, că el învăța mai din adânc decât dascălul. (Ispirescu, 2006: 118)

Din punctul de vedere al integrării discursive, au fost distinse trei ipostaze conversaționale²³ pentru tematizarea prin supin:

1. Supinul din poziție preverbală reia o predicăție dintr-un enunț anterior, prima parte reprezentând o *anaforă conversațională*; reiterarea se face sau printr-o *identitate totală de radical*, sau printr-un *sinonim contextual*. În acest caz, organizarea informațională a enunțului este următoarea: Temă forte + Temă slabă + *dar* + Remă, tema forte fiind supinul izolat, iar cea slabă, predicăția verbală cunoscută din replica precedentă (reluată printr-o formă verbală personală/ nepersonală), iar rema, noua informație sau comentariul, al cărei rol este de a limita sau atenua predicăția²⁴:

– *Da' ce-ai uitat, dragul tatei, de te-ai întors înapoi? zise craiul cu mirare.*

– *De uitat, n-am uitat nimica, tată, dar ia, prin dreptul unui pod, mi-a ieșit înaintea un urs grozav, care m-a vârat în toți spărieții.* (Creangă, 2009: 171)

Uneori continuarea adversativă lipsește ori nu este explicită, dar ea poate fi dedusă contextual:

²² Mioara Avram, *Forme verbale cu funcție circumstanțială de relație în construcții tautologice în limba română*, p.27.

²³ Pentru aspectele sesizate, vezi Gabriela Pană Dindelegan, *artic. cit.*, p. 9 sq.

²⁴ *Ibidem*, p. 9.

Dar munteanca de data asta socotea că nu mai are de ce plânge. Avea de căutat, de găsit și de rânduie. De plâns, a plânge mai pe urmă. Acuma n-are vreme. [De plâns, a plânge, dar acuma n-are vreme.] (Sadoveanu, 1975: 141)

2. Supinul reia o predicăție dintr-o propoziție interogativă totală, răspunsul furnizând în totalitate o informație nouă, deci prezentându-se ca remă sau comentariu:

Da io dimineață am mârș și l-am întrebat:

– *Da ia zâ-mi, băietu aiesta al meu cum o fost? O fost bun iel? O fost reu? S-o dus iel unie l-ai mânat?*

– *De dus s-o dus, zâce. N-am a mă plânge. (Adameșteanu, 1989: 73)*

– *Și acum ce urmează, o să vă cunoașteți mai bine, o să deveniți prieteni?*

– *Care prieteni, nu-ți dai seama în ce lume e ea și în ce lume suntem noi? Cât despre cunoscut, ne cunoaștem deja, de la comitetul de tineret. (Popescu, 2009: 49)*

– *Vine el să doboare copacii? – mă ironizează un altul care are grijă să vorbească ascuns după un coleg, să nu-l ghicesc.*

– *Nu – zic –, de doborât o să-i doborâm noi, dar poate de mâine încolo. (Nedelciu, 1989: 22)*

3. Construcția tautologică se opune informației din replica precedentă, organizarea transfrastică fiind: *dar* + Temă forte + Remă:

Sculându-se fata și luând ocheanul, îl căută toată ziua, și, ca să dea de dânsul, nici cât. Ea se da de ceasul morții, căci îl simțea, i se arăta ei a fi p-aci prin preajmă, dară de văzut nu-l vedea. Cătă cu ocheanul prin mare, pre pământ, prin văzduh, dară nu-l văzu nicăiri. (Ispirescu, 1997: 32)

– *Eu am fost oarecare timp mâna salariată a lui Iancu, spuse Ilie mai departe. E drept că la Ghioceoia am fost numai în vara asta, dar de fost, am fost și la el. (Preda, 1966: 177)*

– *Acum ții minte câte bucăți ai fi avut dumneata?*

– *Șese bucăți, domnule judecător.*

– *Dar de mâncat, câte ai mâncat dumneata?*

– *Cinci bucăți, domnule judecător.*

– Dar **de întrecut**, câte i-au mai rămas?²⁵

– Patru bucăți, domnule judecător. (Creangă, 2009: 297)

La acestea putem adăuga o a patra situație, când supinul tematizat nu reia o predicție verbală anterioară, nici măcar dintr-o propoziție interogativă totală, fiind totuși legat semantic de restul enunțului²⁶:

*Acu sunt șapte trecute: ăl mai târziu până la zece, sunt la pocovnicu Iordache... Am cam întârziat... trebuia să plec mai devreme... dar în sfârșit!... **de așteptat**, mă așteaptă...*

Așa socotind în gând, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la hanul lui Mânjoală [...]. (Caragiale, 2002: 65)

– A, nu! E a mea, abia azi m-am boierit. Până acum am dormit pe jos. Și n-a fost rău deloc. Nu te superi c-o să mai rămân și eu aici o vreme?

– **De luat la bătaie**, n-o să ne luăm. (Sorescu, 2009: 135)

– Da băietu aiesta al meu cum o fost? O fost bun, o fost reu? S-o dus unie l-ați mânat? O făcut ce i-aț zâs să facă?

– O fost băiet bun, mi-or zâs păcurarii, n-avem a ne plânge de iel. S-o dus unie l-am mânat, n-o grăit hâd și n-o ieșit din vorba noastră.

– D-aia te-am întrebat io și pe tinie cum o fost băietu, i-am zâs. Că **de știut** io știu ce băiet am, numa vream s-auz ce zâci și tu. (Adameșteanu, 1989, 71)

De creat doar zeul creează, iar omul imită. (Țuțea, 2000: 33)

În afara apariției explicite într-un tipar de tematizare forte, pentru care s-a și specializat, supinul nu este afectat de tematizare, ci numai determinanții săi, lucru ce poate, uneori, influența interpretarea lui sintactică. Astfel, în construcția cu verbele *a fi* și *a rămâne*, supinul face parte dintr-un predicat complex²⁷, iar funcția nominalului avansat în fața întregului grup verbal depinde de citirea valorilor de diateză ale supinului: subiect/ subiectivă, dacă supinul încorporează o valoare pasivă ori complement direct/ completivă, dacă supinul încorporează o valoare activă: *Efortul tău este/ rămâne **de apreciat***.

²⁵ De observat că supinul nu reia un verb prezent în context, acesta putând fi recuperat de către vorbitor: De întrecut, câte i-au mai rămas [să întrecă?].

²⁶ În Gramatica limbii române. Enunțul, p. 870 se specifică despre temă că nu reia în mod obligatoriu un element informațional prezent ca atare în contextul discursiv/ situațional (chiar dacă de cele mai multe ori o face), ci trebuie doar să se înscrie în sfera semantică ori logică (referențială) a acesteia. În artic. cit., p. 9–10, Gabriela Pană Dindelegan nu exemplifică această situație.

²⁷ În accepția gramaticii tradiționale, este un nume predicativ dintr-un predicat nominal impersonal care cere un subiect/ o subiectivă.

Alteori nominalul (incluzând și adjuncții) se deplasează înaintea unui grup format din verbul *a avea* și supin. Poziția sintactică ocupată de nominal este cea de complement direct, nu al verbului modal, ci al supinului, deși ar putea fi interpretat și ca determinare completivă pe lângă *a avea*, iar supinul ca atribut. Sunt frecvente aparițiile pronumelui nehotărât *mult*, *puțin*, *altceva*, *ceva*, a negativului *nimic* sau a interogativului/ relativului *ce*:

Multe mai are de pățimit un pusnic adevărat când se depărtează de poftele lumești [...]. Ia mai sfârșește odată cu lupul cela! Altăceva n-ai de vorbit? (Creangă, 2009: 132, 285). *Nu stau mult, preciză el, v-ascult ce-aveți de spus și pe urmă am să-ți spun ceva [...].* (Preda, 1966: 49)

Supinul după verbe copulative se regăsește în **construcții cu „tematizare” și „ridicare a subiectului”**, construcții care rezultă din deplasarea unui constituent în „capul” enunțului; această deplasare înseamnă, în același timp, **mișcarea subiectului peste un nod predicativ și, implicit, trecerea subiectului dintr-o poziție argumentală într-una neargumentală** (s.n.)²⁸. Este cazul structurii *a fi* + adverb modal din categoria: *imposibil*, *interesant*, *necesar*, *obligatoriu*, *periculos*, *sănătos*, *util*, cu deosebirea că acesta nu se subordonează (precum *ușor*, *greu*, *difícil*, *anevoie*) supinului, ci provine dintr-o reorganizare sintactică: *Soluțiile sunt imposibil de găsit*. Tiparul original cuprinde un regent impersonal (*este imposibil*), urmată de o propoziție subiectivă: *Este imposibil să găsească cineva soluții*. Următoarea etapă de reorganizare a structurii este pasivizarea: *Este imposibil să fie găsite soluții*. Subiectul pasiv este tematizat, fiind deplasat la stânga: *Soluțiile este imposibil să fie găsite*. Coniunctivul se înlocuiește cu supinul, ajungându-se la structura dată. Forma de plural a verbului copulativ este justificată de acordul prin atracție exercitat de nominalul învecinat. Pe lângă adverbele amintite, pot apărea totodată *greu* și *ușor*, ele permițând aceeași interpretare.

Construcțiile ce implică prezența unui adverb modal similar celor enumerate au fost numite în literatura de specialitate *construcții Tough*. Denumirea chomskiană explică apariția lor prin derivarea unei structuri din alta, *structura cu GN subiect derivând din structura impersonală printr-o operație de deplasare a subiectului*²⁹: engl. ***It is tough to park cars in Manhattan.*** > ***Cars are tough to park in Manhattan.***; fr. ***Il est difficile de lire ces livres.*** > ***Ces livres sont difficiles à***

²⁸ Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxă și semantică. Clase de cuvinte și forme gramaticale cu dublă natură*, p. 13.

²⁹ Elena Negoită-Soare, *Le supin roumain et la théorie des catégories mixtes*, p. 254, lucrare accesată la 23.10.2011 pe www.lif.cnrs.fr/Gens/Soare/final2.pdf și Elena Negoită-Soare, Carmen Dobrovie-Sorin, *The Romanian Supine and Adjectival Complementation. Tough Constructions*, p. 75.

lire.; rom. *E ușor de spus aceste lucruri.* > *Aceste lucruri sunt ușor de spus*³⁰. Se observă că adjectivul de tip *tough*³¹ selectează infinitivul în engleză și franceză, pe când în română acesta este imposibil, în locul său apărând supinul. Româna se aseamănă cu engleza prin faptul că predicatul *tough* nu se acordă.

6. Chiar dacă structurile cu supin tematizat (urmate de cele cu participiu) sunt cele mai productive în limba română și antrenează diverse mecanisme gramaticale și discursive, nu putem trece cu vederea nici contextele în care infinitivul și gerunziul se topicalizează ori implică alți constituenți ai grupurilor guvernate de ele. Poezia îndeosebi favorizează tematizarea infinitivului, lucru prin care acesta dobândește valențe stilistice. În afara mărcilor sintactice specifice, intonația este un factor important în realizarea topicalizării. Ne-am oprit în prezentul studiu asupra aspectelor relevante ale tematizării prin forme verbale nepersonale.

Bibliografie :

* * *Gramatica limbii române* [GLR], 1966, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Academiei.

* * *Gramatica limbii române*, 2005, vol. I *Cuvântul*, vol. II *Enunțul*, ediția a III-a, București, Editura Academiei.

Asan, Finuța, Vasiliu, Laura, 1956, *Unele aspecte ale sintaxei infinitivului în limba română*, în SG, I, p. 97–113.

Avram, Mioara, 1960, *Evoluția subordonării circumstanțiale cu elemente conjuncționale în limba română*, București, Editura Academiei.

Avram, Mioara, 1994, *Pleonasmul și tautologia* (I–II), în LLR, nr. 3 și 4, p. 3–6.

Avram, Mioara, 2005, *Forme verbale cu funcție circumstanțială de relație în construcții tautologice în limba română*, p. 23–32, în *Direcția în cercetarea lingvistică actuală. In memoriam Magdalena Vulpe*, Editura Universității din Ploiești.

Bache, Carl, Davidsen-Nielsen, Niels, 1997, *Mastering English. An Advanced Grammar for Non-native and Native Speakers*, Mouton de Gruyter, Berlin, New York.

³⁰ Elena Negoită-Soare, lucr. cit., p. 254.

³¹ În limbile romanice se caracterizează prin: posibilitatea unei întrebuițări „adverbiale” sau predicative (cu un verb copulativ); funcționarea în structurile de tip **tough** (ce au fost explicate în literatură prin operația de deplasare); preferința pentru prepoziția **de**, aceeași în toate contextele în care ele nu sunt urmate de un supin: Ion e greu **de convins**. Ion e greu **de cap**. Vezi Elena Negoită-Soare, TOUGH (WITHOUT) MOVEMENT. Remarques sur le constructions du type facile à dire, p. 313.

- Bidu-Vrânceanu, Angela, Călărășu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, 2005, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira.
- Brâncuș, Gh., 1967, *O concordanță gramaticală româno-albaneză: modul supin*, în LL, XIII, p. 99–105.
- Diaconescu, Ion, 1977, *Infinitivul în limba română*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Graur, Al., 1962, *Tautologia în limbă*, în SCL, nr. 4, p. 443–448.
- Manoliu-Manea, Maria, 1993, *Gramatică, pragmasemantică și discurs*, București, Editura Litera.
- Negoită-Soare, Elena, 1997, *TOUGH (WITHOUT) MOVEMENT. Remarques sur le constructions du type facile à dire*, în SCL, XLVIII, nr. 1–4, p. 307–318.
- Negoită-Soare, Elena, *Le supin roumain et la théorie des catégories mixtes*, lucrare disponibilă online la adresa: www.llf.cnrs.fr/Gens/Soare/final2.pdf.
- Negoită-Soare, Elena, Dobrovie-Sorin, Carmen, 2002, *The Romanian Supine and Adjectival Complementation. Tough Constructions*, în Bucharest Working Papers in Linguistics, Syntax and Phonology, vol. 4, nr. 1, p. 75–87 (articol disponibil și online la adresa: http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/14/96/09/PDF/soare_sorin2002.pdf).
- Nemțuț, Alina-Paula, 2011, *Modurile nepersonale ale verbului în limba română contemporană*, Oradea, Editura Universității din Oradea.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 1992, *Sintaxă și semantică. Clase de cuvinte și forme gramaticale cu dublă natură*, București, Tipografia Universității din București.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 1999, *Sintaxa grupului verbal*, Brașov, Editura Aula.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 2001, *Un tipar sintactic de „tematizare forte”: De văzut, am văzut destule*, în LL, nr. 1, p. 5–14.
- Sala, Marius (coord.), 2001, *Enciclopedia limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic.

Izvoare

- Adameșteanu, Gabriela, *Vară – Primăvară*, București, Editura Cartea Românească, 1989.
- Arghezi, Tudor, *Versuri*, București, Editura 100+1 Gramar, 1998.
- Baconsky, A. E., *Scrieri, Poezii*, I, București, Editura Cartea Românească, 1990.
- Bacovia, George, *Plumb*, București, Editura Litera, 2009.

Blandiana, Ana, *La cules îngerii*, Chișinău, Editura Litera, 1997.

Caragiale, I. L., *Momente, schițe, amintiri*, vol. I, București, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, 2002.

Cărtărescu, Mircea, *Mendebilul*, București, Editura Humanitas, 2007.

Cioran, Emil, *Amurgul gândurilor*, București, Editura Humanitas, 1998.

Coșbuc, George, *Poezii*, București, Editura Eminescu, 1972.

Creangă, Ion, *Amintiri din copilărie*, București, Curtea Veche Publishing, 2009.

Dimov, Leonid, *Dialectica vârstelor*, București, Editura Cartea Românească, 1977.

Eminescu, Mihai, *Proză literară*, București, Editura Minerva, 1981.

Eminescu, Mihai, *Opera poetică*, vol. I–IV, Chișinău, Editura Cartier, 1999.

Hogaș, Calistrat, *Pe drumuri de munte*, Chișinău, Editura Litera, 1998.

Iorga, Nicolae, *Cugetări*, București, Editura Tineretului, s.a.

Ispirescu, Petre, *Legende sau basmele românilor*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1997.

Ispirescu, Petre, *Legende sau basmele românilor*, vol. I, Pitești, Editura Paralela 45, 2006.

Ivănescu, Mircea, *Versuri poeme poezii altele aceleași vechi nouă*, Iași, Editura Polirom, 2003.

Manolescu, Nicolae, *Începuturile literaturii artistice. Prima poezie lirică*, București, Editura 100+1 Gramar, 1998.

Mălăncioiu, Ileana, *Poezii*, București, Editura Cartea Românească, 1973.

Nedelciu, Mircea, *Și ieri va fi o zi*, București, Editura Cartea Românească, 1989.

Paler, Octavian, *Viața pe un peron*, București, Editura Litera, 2009.

Petrescu, Camil, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, București, Editura Tineretului, 1968.

Popescu, Petru, *Supleantul*, București, Editura Jurnalul, 2009.

Preda, Marin, *Întâlnirea din pământuri. Desfășurarea*, București, Editura pentru literatură, 1966.

Sadoveanu, Mihail, *Baltagul*, București, Editura Minerva, 1975.

Sorescu, Marin, *Trei dinți din față*, București, Editura Art, 2009.

Țuțea, Petre, *322 de vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea*, București, Editura Humanitas, 2000.

www.calendar-ortodox.ro.